

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
ЧЖАН ЧЖЕ
НАТЮРМОРТ У ЖАНРОВО-ВИДОВІЙ СТРУКТУРІ КИТАЙСЬКОГО
МИСТЕЦТВА: ЕВОЛЮЦІЯ, ТИПОЛОГІЯ, МАЙСТРИ
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
Галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»,
Спеціальність – 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Дисертація Чжан Чже присвячена важливій та водночас малодослідженій темі – натюрморту у жанрово-видовій структурі мистецтва Китаю. Складність обраної теми обумовлена тим, що жанр натюрморту перш за все відповідає саме європейській жанровій класифікації, а жанрову класифікацію китайського мистецтва можливо лише умовно порівнювати із європейською через різні виміри існування європейської та китайської культур. Але складність цього завдання робить дисертацію Чжан Чже надцікавою та актуальною як у вимірі європейського, так і китайського мистецтвознавства, актуалізує європейсько-китайські мистецькі взаємовпливи та впливи китайського мистецтва на інші країни Східної Азії. Тож **актуальність теми дисертації** не викликає жодних заперечень.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному: вперше висвітлено еволюцію натюрморту та пов'язаних із ним мотивів у китайському живописі; визначено специфіку та типологію китайського натюрморту в традиційному мистецтві, окреслено його символіку та призначення; висвітлено вплив моделей китайського натюрморту на розвиток відповідних мотивів у країнах Східної Азії; уведено до наукового обігу новітні імена, твори, факти; удосконалено історіографію питання за рахунок аналізу нових наукових праць та здобутків;

набуло подальшого розвитку уявлення про китайський живопис, його жанрово-видову структуру та сюжетно-тематичні комплекси.

Дисертація виконана відповідно до планів роботи кафедри теорії та історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв під керівництвом кандидата мистецтвознавства, старшого викладача кафедри теорії та історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв Корнева Андрія Юрійовича.

У дисертаційній роботі поставлене наукове завдання розбудувати загальну картину розвитку китайського натюрморту та дотичних до нього жанрів, визначити особливості його концептуалізації, провідних моделей та засобів репрезентації, впливу на формування натюрморту в країнах Східної Азії. Наукове завдання виконано повністю, здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота Чжан Чже повністю відповідає напрямам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» третього рівня вищої освіти за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, галузі знань 02 Культура і мистецтво, СВО: доктор філософії, Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у мистецтвознавство.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Чжан Чже є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень.

Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою. Логічно та послідовно розкривається проблематика дослідження, авторка демонструє гарне володіння науковою термінологією та приємний стиль викладення матеріалу.

Дисертація складається з анотації, переліку основних термінів і скорочень, списку наукових публікацій за темою дисертації, вступу (обґрунтування теми, мета, завдання, предмет, об'єкт, методи та джерела, хронологічні та територіальні межі дослідження; практичне значення та апробація роботи), трьох розділів та восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел (188 позицій), додатків (альбом ілюстрацій (120 позицій), списку апробацій. Загальний обсяг роботи становить 266 сторінок, основний – 142 сторінки.

У вступі авторкою дослідження викладені основні положення дисертації. Мета дослідження сформульована чітко та зрозуміло. Як свідчить викладений у трьох розділах текст роботи, мета досягнута, задекларовані згідно мети завдання розкриті. Текст та висновки дисертації доводять зазначені у вступі позиції наукової новизни дослідження: зібраний та систематизований матеріал є малознаним і комплексно раніше не висвітлювався.

У першому розділі дисертантка аналізує літературні джерела, окреслює джерельну базу, характеризує застосовані методи дослідження. В цілому, структура розділу та викладений матеріал не викликають зауважень, демонструє добру обізнаність автора з історіографічними, мистецтвознавчими та біографічними матеріалами.

Аналіз опрацьованої літератури дав змогу авторці довести, що дослідження китайського натюрморту розвивалися нерівномірно. У китайському науковому дискурсі присутній вагомий обсяг історичних наративів, які систематизують об'єкти мистецтва за видами, що здебільшого збігаються з європейською класифікацією мистецтва, при тому жанрова структура

залишається традиційною. Публікації, що присвячені натюрморту як жанру, відносяться переважно до мистецтва другої половини ХХ –початку ХХІ ст. Наявні праці як історичного, так і теоретичного характеру, звернені переважно до жанрів, визначених китайською традицією; порушуються проблеми відмінностей у методах зображення та засобах його сприйняття. Крім дослідження наявних колекцій, наукові розвідки носять переважно порівняльний характер. Водночас серед досліджень, присвячених станковому китайському живопису, натюрморт як жанр традиційного китайського мистецтва залишається на дослідницькій периферії.

У другому розділі продемонстровані основні етапи розвитку натюрморту в Китаї. Показано, що основи натюрморту в давньому Китаї сформувалися у межах релігійних практик (підношення квітів Будді, новорічні підношення). Доведений зв'язок картин-привітань з традиційною народною культурою.

Наведений в розділі огляд розвитку флористичних композицій показав розмаїття форм їх втілення (фреска, сувої, альбоми, штучні декоративні пенцзін). Зроблений у розділі аналіз головних епізодів «новорічних картин» продемонстрував, що провідним елементом в композиціях є ваза (кошик, горщик) з квітами. Ранні композиції такого типу відзначалися фронтальністю та симетрією. За часів династії Мін були винайдені нові підходи: зміщення домінанти вбік, вивільнення середини композиційного простору, усі зображальні елементи вписуються в з-подібну фігуру, що надає композиції внутрішньої динаміки.

У розділі показано, що у період Мін традиція милування квітами, прикрашання оселі на Новий рік, розвиток інтелектуального життя, форм дозвілля, спричинили увагу до якості посуду (увага до фактури). Новорічний натюрморт став складовою життя палацу та освіченої еліти, що спричинило тяжіння до емблематичності натюрморту, взаємодію з омофонічними зображеннями. За часів Юань та Мін спостерігаються натюрморти, де квіти у вазі доповнені зображенням тварин, що могло вказувати на рік (за китайським 12-річним циклом). Паралельно набув розвитку й натюрморт з

овочами – вираз способу життя простих людей.

Окрему увагу у розділі приділено антикварному натюрморту, що на ранньому етапі розвитку являв собою композицію з ритуальних бронзових предметів.

У третьому розділі авторкою дисертації доведений вплив китайського натюрморту на мистецтво Японії та Кореї, що відбувався через поширення певних культурних практик та через запозичення певних зображальних мотивів (іконографія, образотворчі схеми). В Японії тип «квіти у вазі» здобув відображення в моделюванні ікебани, в композиціях сурімоно, розписі ширм та монохромному живописі школи Нанга. У Кореї тип «квіти у вазі» представлений у народному живописі, де предмети подаються фронтально та симетрично, як у ранньому китайському живописі.

В розділі встановлено, що «шанхайська школа» стала середовищем збереження та актуалізації традиційного живопису. Розвиток арт-ринку та антикваріату в Шанхаї актуалізував розроблений ще від часів ранньої Цін тип натюрморту зі старожитностями. Водночас, межі традиційних іконографічних схем стають гнучкими, натюрморт може бути доповненим побутовими предметами. Швидкість пензля, локальні кольори, умовність і символізм, корелювали з авангардними пошуками першої третини ХХ ст. В Японії підґрунтям для сприйняття «шанхайської школи» служила традиція школи Нанга (похідної від китайської веньженьхуа).

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Наукові результати дисертації висвітлені у 14 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Також результати дисертації були апробовані на 9 наукових фахових конференціях.

Наукові результати, які сформульовані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувачки, принципи академічної доброчесності дотримано.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи. В цілому дисертація справляє приємне враження, але є зауваження переважно рекомендаційного характеру:

1. На думку рецензента було би корисним більш наглядно продемонструвати місце натюрморту у жанровій класифікації китайського образотворчого мистецтва, як це переконливо продемонстровано на прикладі європейського мистецтва.

2. Цікавою частиною дисертації є підрозділ, який присвячений творчості Дж. Кастільоне, але відкритим залишається питання використання християнських символів в його натюрмортах китайського періоду. Хоча на сторінці 97 авторка дисертації частково дає відповідь на це запитання (мова йде про зображення колосу), залишається незрозумілим чи намагався художник-місіонер пропагувати християнські ідеї, через символічний зміст предметів, що зображував.

3. На думку рецензента гарним доповненням до роботи було би визначення наявності чи відсутності різниці між сюжетним та змістовним репертуаром китайських натюрмортів, що були створені для європейського експорту та для внутрішнього споживача.

Висловлені побажання та зауваження є рекомендаційними і не впливають на загальне позитивне враження від дисертації.

Висновок про дисертаційну роботу. Вважаю, що дисертаційна робота здобувачки ступеня доктора філософії Чжан Чже на тему «НАТЮРМОРТ У ЖАНРОВО-ВИДОВІЙ СТРУКТУРІ КИТАЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА: ЕВОЛЮЦІЯ, ТИПОЛОГІЯ, МАЙСТРИ» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів,

які розв'язують наукове завдання, що має істотне значення для українського та китайського мистецтвознавства. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка Чжан Чже заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 – «Культура і мистецтво», Спеціальність – 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
зав. кафедрою реставрації та
експертизи творів мистецтва
Харківської державної академії
дизайну і мистецтв

Вячеслав ШУЛКА

М.П.

« ____ » _____ 20__ року